

ELS PRECURSORS DE LA PATUM DE BERGA

Albert Rumbo

Actualment, una de les celebracions més importants derivada de les antigues Processons del Corpus medieval és, sens dubte, La Patum de Berga. La casualitat havia fet que la notícia més antiga coneguda fins ara del Corpus berguedà ens remuntés al 13 de juny de 1527, dia en el qual la Comunitat de Preveres de Santa Eulàlia acorda l'ordre de "la professó del dia de Corpus". Les darreres investigacions, però, han donat com a resultat la troballa de dos documents anteriors al que acabem de citar que representen les dues notícies més antigues sobre la festa del Corpus a la ciutat de Berga. El document més antic és datat el 20 de maig del 1454 i conté un seguit d'ordinacions fetes per Joan Nicolau, visitador episcopal, al rector i al vicari de Santa Eulàlia de la vila de Berga. En aquest escrit llegim que *"més com algunes vegades la dita Universitat hage acostumades de fer professons, axí per letanies com per Corpore Xpristi, com encara que la pluja e pestilència a relevar e per impetior alguna gràcia de Nostre Senyor lo dit vicari deu anar a la professó e fer portar en aquella dos brandons o ciris e ensens donar per les professons"*. La notícia representa la constància documental que a mitjans del segle XV, i qui sap des de quan, Berga ja celebrava la Processó del Corpus. (Recordem que la veïna vila de Bagà ja la té documentada l'any 1333).

El segon dels documents a que fèiem referència ens dona molta més informació sobre el Corpus berguedà a la segona meitat de la quinzena centúria. Algunes d'aquestes informacions no són valuoses només per Berga sinó que poden representar aportacions interessants per veure els orígens i desenvolupament dels entremesos arreu de Catalunya. El document en qüestió és un inventari de la sagristia, datat el 7 de maig del 1472, que encarregaren fer els consellers Guillem Sala, Antoni Teixidor, Joan Llobet i Antoni Boixader als preveres Joan Ramir i Pere Teixidor en presència del notari Baltasar Salvat.

El text, d'una riquesa extraordinària, entre molts d'altres objectes esmenta sis Custòdies (de les que destaquem *"primo, la custòdia d'argent en que astà lo Corpus"* i una altra *"d'argent ab que portam la profasó"*); cinc Creus (dues de les quals segurament devien participar a la Processó, *"la creu major de Santa Eulàlia"* i *"la creu de fra mano[r]s"*); diverses tovalloles (entre les quals una *"tovayola qui astà ab la custòdia"*, *"una tovayola que porta lo prevera com porta lo Corpus per la vila"*, *"una tovayola entiga, qui servia con aportaven Ihesu Christ per la vila"* i encara *"un tros de tovayola asquinsat, qui servia [per] aportar Ihesu Christ per la vila"*); sis capes (destacant

"una capa verda profasonal" i una "altra capa blava profasonal"); "un perell de bordons d'argent"; "l'alsenser d'argent"; i "dos perells de panons de tarsanel vermey". Aquests serien alguns dels elements que devien formar part de l'antiga Processó del Corpus a la capital del Berguedà.

De l'extens inventari, però, el què més destacaríem són dos objectes que podrien formar part de les diferents escenificacions bíbliques i hagiogràfiques que caracteritzaren el Corpus medieval. El primer dels objectes esmentats seria "un cap d'alamany ab diadema". Veiem força clara la morfologia d'aquest element ja que si s'empra la paraula *cap* i no una altra és perquè al·ludeix clarament a una testa, una màscara no només facial sinó també cranial. Creiem que podria ser una testa més o menys semblant a les dels Apòstols d'Oñati (Guipúscoa) o a les que trobem esmentades formant part del Corpus barceloní als segles XIV i XV i que representaven sants, apòstols i d'altres personatges de l'Antic Testament. Precisament, al document de 1380 on es relacionen diverses testes que s'han d'arranjar o fer noves per a la Processó del Corpus moltes d'elles també són "ab diadema".

La morfologia la veiem clara però la significació d'aquest "alamany" ens resulta molt més difícil d'escatir. "Los alemanys", ja esmentats al Corpus de Barcelona l'any 1424, han estat considerats els membres de la important família que durant gran part del segle XV tingué cura dels entremesos del Corpus barceloní i que havien arribat a formar una espècie de gremi independent. Pot ser, però en tot cas segur que aquests no són els "alamanys" de Berga. La única referència que hem trobat a les Sagrades Escripures que pogués tenir relació amb aquest nom fa referència a la presa de la ciutat d'Alemà per part de Judes Macabeu. La història quedaria lligada però no creiem que una modesta Processó com forçosament havia de ser la de Berga pogués representar aquest passatge quan no és, ni de tros, dels més rellevants.

Jan Grau ens ha apuntat una altra teoria que, tot i els dubtes que presenta, és la que més podria lligar amb aquests "alamanys". Segons ell, analitzant la paraula *alamany* com si d'un nom compost es tractés (ala/manya, ales fetes amb traça) podríem interpretar-hi alguna categoria d'àngels, potser els arcàngels, que disposessin d'ales més artístiques i treballades, fetes amb més *manya*. A més, es dóna el cas que els arcàngels no figuren mai a les relacions de forma genèrica sota cap denominació que coneguem. Malgrat que continuem trobant força esclertes en aquesta possibilitat, no hem d'oblidar l'antiga carota de Sant Miquel que es va utilitzar a La Patum fins ben entrat el segle XX. Certament, aquesta carota recorda, i força, el què podria ser un *cap d'alamany ab diadema*. Podríem

trobar-nos, doncs, davant de l'antecessor d'aquesta carota, ja que la conservada data, segurament, de finals del segle XVIII o de l'inici del XIX.

Malauradament, tot i no poder asseverar totalment el significat d'aquesta escenificació, la hipòtesi plantejada ens sembla força possible. A l'inventari hi trobem tres diademes més, soles, que podien servir per caracteritzar alguna altra representació d'algun personatge abillat segons el seu paper sense portar cap tipus de testa o màscara.

El segon dels objectes al que fèiem referència, en canvi, ens resulta més fàcil d'identificar simbòlicament que morfològica. Es tracta d'un "*pali blau, qui és de Sant Cristòfol ab sa camisa*". Dels vuit pal·lis que figuren a l'inventari aquest és l'únic que porta una adjectivació semblant. Tot plegat ens porta a creure, sobretot tenint en compte la paraula *camisa*, que ens podem trobar davant d'una representació de Sant Cristòfol semblant a les que començaren a popularitzar-se al segle XV i que ja trobem a la Processó del Corpus de Barcelona del 1424: "*Sanct Xhristòffol ab l'infant Ihesús al coll*". La presència de l'esmentada *camisa* per Sant Cristòfol resulta molt significativa ja que deu fer referència a alguna de les peces de vestir interiors, generalment de tela prima i de forma folgada, que arribaven des del coll fins més avall de la cintura. Creiem que la seva funció devia ser per l'escenificació d'aquest sant, un sant que a les Processons del Corpus era representat per un home damunt d'unes xanques que serien tapades per robes llargues, talars, semblants a la *camisa* anteriorment citada. Una imatge que potser no diferia gaire de l'actual Sant Cristòfol de Flobecq. Si aquesta hipòtesi fos certa ens trobaríem davant d'una de les notícies més antigues al nostre país sobre la representació d'aquest sant a la Processó del Corpus.

Albert Rumbo i Soler
Novembre del 2000